

«Stomatologiya» - научно-практический журнал. Основан в 1998 году.
Зарегистрирован повторно Агентством печати и информации Республики Узбекистан 15 августа 2007 г.
Свидетельство № 0289.

STOMATOLOGIYA **№2, 2025 (99)**

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Олий аттестация комиссияси (ОАК) қарорига асосан «Stomatologiya» журнали Фан доктори илмий даражасига талабгорларнинг диссертация ишлари илмий натижалари юзасидан илмий мақолалар эълон қилиниши лозим бўлган республика илмий журналлари рўйхатига киритилган (ОАК Раёсатининг 2013 йил 30 декабрдаги 201/3-сон қарори билан тасдиқланган)

ТАҲРИРИЯТ МАНЗИЛГОҲИ:

100048, Ўзбекистон Республикаси,
Тошкент ш., Махтумқули кўчаси, 103
тел.: +99871-236-26-75;
факс: +99871-230-47-58
Интернетдаги манзилгоҳи:
stomjurnal.tibbiyot.com.

Компьютерда терувчи: Е.Алексеев
Дизайнер ва саҳифаловчи: Г.Назирова
Мухаррир О.А.Козлова
Баҳоси келишилган нархда.

Рекламани чоп қилиш ҳақ тўлаш йўли билан амалга оширилади.

Реклама матнининг тўғрилиги бўйича жавобгарлик реклама берувчи зиммасидадир.

Қўлёзмалар, суратлар ва расмлар тақриз қилинмайди ҳамда эгасига қайтарилмайди.

Келтирувчи фактларнинг тўғрилиги, рақамли материалларнинг аниқлиги, препаратларнинг номлари, атамалар, илмий-адабий манбалар, исм ва фамилияларнинг тўғрилиги учун жавобгарлик муаллифларнинг ҳамда таҳририят ҳайъатининг зиммасидадир.

Бош муҳаррир: т.ф.д., проф. Нигматов Р.Н.
Бош муҳаррир муовини:
т.ф.д., проф. Жуматов У.Ж.
Масъул котиб: т.ф.н., доц. Рахматуллаева Д.У.

ТАҲРИРИЯТ ҲАЙЪАТИ

Ando Masatoshi – АҚШ
Baek il Kim – Жанубий Корея
Daisuke Inaba – Япония
Elbert de Josselin de long – Голландия
Jin Young Choi – Жанубий Корея
Peter Botenberg – Бельгия
Абдуллаев Ш.Ю., т.ф.д., проф.
Азимов М.И., т.ф.д., проф.
Акбаров А.Н., т.ф.д., проф.
Алиева Р.К. (Озарбайжон), т.ф.д., проф.
Амануллаев Р.А., т.ф.д., проф.
Бекжанова О.Е., т.ф.д., проф.
Боймуродов Ш.А. (Тошкент), т.ф.д., проф.
Ғаффоров С.А., т.ф.д., проф.
Даминова Ш.Б., т.ф.д., проф.
Ирсалиев Х.И., т.ф.д., проф.
Колбаев А.А. (Қирғизистон), т.ф.д., проф.
Комилов Х.П., т.ф.д., проф.
Маргвелашвили В.В. (Грузия) т.ф.д., проф.
Нигматова И.М., т.ф.н., доцент
Ризаев Ж.О., т.ф.д., проф.
Рузудинов С.Р. (Қозоғистон), т.ф.д., проф.
Тоиров У.Т. (Тожикистон), т.ф.д., проф.
Хабиров Н.Л., т.ф.д., проф.
Хасанов А.И., т.ф.д., доц.
Юлдошев И.М. (Қирғизистон), т.ф.д., проф.

ТАҲРИРИЯТ КЕНГАШИ

Абдукодиров А.А. (Тошкент), т.ф.д., проф.
Ғуломов С.С. (Тошкент), т.ф.д., проф.
Исмоилов М.М. (Фарғона)
Кисельникова Л.П. (Россия), т.ф.д., проф.
Тулаганов Б.О. (Тошкент вилояти)
Усмонов Ф.К. (Тошкент), т.ф.н., доц.
Узакбергганова У.А. (Нукус)
Хасанова Л.Э. (Тошкент), т.ф.д.
Худанов Б.О. (Тошкент), т.ф.д.
Шукурова У.А. (Тошкент), т.ф.д.
Юлдошев А.А. (Тошкент), т.ф.д.

СОДЕРЖАНИЕ

ОРГАНИЗАЦИЯ, ЭПИДЕМИОЛОГИЯ, ИСТОРИЯ И ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ

Akbarov A.N., Ziyadullaeva N.S., Nurullayeva M.U. Mahalliy ishlab chiqarilgan yangi tish pastasining terapevtik va profilaktik samaradorligi va xavfsizligini eksperimental baholash6

ТЕРАПЕВТИЧЕСКАЯ СТОМАТОЛОГИЯ

Хабибова Н.Н., Олимова Д.В. Гигиеническое состояние полости рта у пациентов с хронической болезнью почек, получающих и не получающих гемодиализ10

Burkhonova Z.K., Yarmuhammedov N.N. Covid-19 clinic in the oral cavity in a dentist's practice15

Toshtemirova M.M. The prevention and treatment of dental caries in patients with pulmonary tuberculosis17

Muratova S.K., Shukurova N.T. Clinical assessment of dental disease prognosis in individuals with cardiovascular pathology19

Чакконов Ф.Х. Интегративный подход к лечению хронического рецидивирующего афтозного стоматита21

Khaydarova D.M., Mukhtorov Sh.S., Kholboyev T. Sh. Increasing the efficacy of treatment for tooth pulp lesions in patients with chronic periodontitis23

Kosimova D.M. The pathogenetic mechanisms of chronic periodontitis in conjunction with periodontal diseases26

Акбаров А.Н., Жураева Н.И. Оптимизация метода рентгенологической диагностики при лечении хронического верхушечного периодонтита с использованием остеотропной пасты из биоактивного стекла28

ХИРУРГИЧЕСКАЯ СТОМАТОЛОГИЯ

Kurbonov Yo. X., Boymuradov Sh.A., Shakirov A. A., Hayitmurodov D. E., Narmuratov B.Q. Turli sabablarga ko'ra yuz-jag' sohasida kelib chiqqan yiringli-nekrotik jarayonlarni klinik belgilari va davolashda qiyosiy yondashuv37

CONTENT

ORGANIZATION, EPIDEMIOLOGY, HISTORY AND EXPERIMENTAL SECTION

Akbarov A.N., Ziyadullaeva N.S., Nurullaeva M.U. Experimental evaluation of the therapeutic and prophylactic efficacy and safety of a new domestically produced toothpaste6

THERAPEUTIC DENTISTRY

Khabibova N.N., Olimova D.V. Oral hygiene in patients with chronic kidney disease receiving and not receiving hemodialysis10

Бурхонова З.К., Ярмухаммедов Н.Н. Клиника COVID-19 в полости рта в практике врача-стоматолога15

Тоштемирова М.М. Профилактика и лечение кариеса зубов у больных туберкулезом легких17

Муратова С.К., Шукурова Н.Т. Клиническая оценка прогноза стоматологических заболеваний у лиц с сердечно-сосудистой патологией19

Chakkonov F.Kh. Integrative approach to the treatment of chronic recurrent aphthous stomatitis21

Хайдарова Д.М., Мухторов Ш.С., Холбоев Т.Ш. Повышение эффективности лечения поражений пульпы зубов у больных хроническим пародонтитом23

Косимова Д.М. Патогенетические механизмы хронического пародонтита в сочетании с заболеваниями пародонта26

Akbarov A.N., Zhuraeva N.I. Optimization of the radiological diagnostics method in the treatment of chronic apical periodontitis using osteotropic paste made of bioactive glass28

SURGICAL DENTISTRY

Kurbanov Yu.Kh., Boymuradov Sh.A., Shakirov A.A., Khaitmurodov D.E., Narmuratov B.G. Comparative approach to clinical symptoms and treatment of purulent-necrotic processes of the maxillofacial region of various etiologies..37

**MAHALLIY ISHLAB CHIQUARILGAN YANGI TISH PASTASINING TERAPEVTIK VA
PROFILAKTIK SAMARADORLIGI VA XAVFSIZLIGINI EKSPERIMENTAL BAHOLASH**

Akbarov A.N., Ziyadullayeva N.S., Nurullayeva M.U.
Toshkent davlat stomatologiya instituti

Tish bilan bog'liq bo'lgan kasalliklar aholining umumiy kasallanish darajasi bo'yicha uchinchi o'rinni egallaydi (20-25%) va bu aholining hayot sifatini pasaytiradi. JSST ma'lumotlariga ko'ra, tishlarning qattiq to'qimalari va og'iz bo'shlig'i shilliq qavatida patologiyasining tarqalishi hozirgi vaqtda 95-97% ga etadi [1-5].

Tish kasalliklarining oldini olishning asosiy va eng qulay usuli - bu og'iz bo'shlig'i gigiyenasini vositalaridan to'g'ri foydalanishdir. Profilaktik tish pastalari tarkibidagi organik ingrediventlar va tabiiy ekstraktlar tish toshlari va yoqimsiz hid paydo bo'lishining oldini oladi. Terapevtik va profilaktik tish pastalari, tarkibidagi faol moddaga qarab, gigiyenik ta'sir bilan birga, antibakterial ta'sirga ega, emalni remineralizatsiya qilishga yordam beradi, giperesteziyani kamaytiradi va hokazo.

Biroq, tish pastalarining xilma-xilligiga qaramay, ularning bir qator kamchiliklari ham bor. Bularga og'iz bo'shlig'i shilliq qavatiga qurituvchi ta'sir, terapevtik va profilaktik ta'sir boshlanishidan oldin uzoq muddatli foydalanish zarurati, yuqori abrazivlik, individual intoleransning rivojlanishi va yuqori narx kiradi [6,8]. Klinik amaliyotda qo'llanilishi mumkin bo'lgan yangi tish pastasining faolligi va xavfsizligini aniqlash uchun klinik oldi tadqiqotlar kerak.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, yangi tarkib va xususiyatlarga ega bo'lgan mahalliy innovatsion terapevtik va profilaktika vositalarini ishlab chiqish kimyogarlar va turli mutaxassislik

shifokorlarni (stomatologlar, dermatologlar, immunologlar, endokrinologlar) qiziqtiradigan dolzarb vazifadir.

Tadqiqot maqsadi

Biologik faol shisha saqlaydigan tish pastalarining xavfsizligi va samaradorligini eksperimental o'rganish.

Materiallar va usullar

Vazifalarimizni amalga oshirish doirasida bioaktiv shisha asosidagi mahalliy terapevtik va profilaktik tish pastasini ishlab chiqdik. Faol elementlardan tashqari, biz ishlab chiqqan pasta tarkibida tish pastalari tarkibining ajralmas qismi bo'lgan faol bo'lmagan komponentlar mavjud: kimyoviy cho'kma bo'r (yoki kaltsiy karbonat), ksantan moyi, natriy tuzi (karboksimetilseluloza), natriy lauril sulfat, distillangan glitserin, kaltsiy glitserofosfat, nipazol, nipagin, mustahkamlovchi vosita, distillangan suv.

Biz bioaktiv shisha bilan ishlab chiqarilgan tish pastasi xavfsizligini o'rganish uchun laboratoriya hayvonlarida (Toshkent tibbiyot akademiyasi Biotibbiy texnologiyalar markazi) bir qator eksperimental tadqiqotlar o'tkazdik.

Tajribalarning birinchi seriyasida o'tkir toksiklik yetuk oq sichqonlar va kalamushlarda o'rganildi, ular har birida 6 kishidan iborat 6 guruhga bo'lingan. Tajriba uchun tanlov mezonini laboratoriya hayvonlarida kasallik belgilarining yo'qligi va jins va tana vazni bo'yicha shaxslarning bir xilligi ($\pm 20\%$) edi.

Biologik faol shishali tish pastasi oq sichqon va kalamushlarga 500, 1000, 2000, 3000, 4000, 5000 mg/kg dozada metall prob yordamida intragastral yuborildi. O'rganilayotgan ekstraktning katta dozalarini yuborish uchun u hayvonlarga bir necha bosqichda 30 daqiqalik interval bilan 2-3 soat davomida (6 marta takroriy in'ektsiyagacha) kiritildi. Nazorat guruhidagi hayvonlarga ham xuddi shunday miqdorda distillangan suv berildi. Tajriba hayvonlarining umumiy holatini kuzatish 14 kun davomida amalga oshirildi.

Tajriba boshlanishidan oldin, uning butun davrida bo'lgani kabi, hayvonlarning tana vaznining o'sish dinamikasi ham hisobga olingan.

Surunkali toksiklikni o'rganish bo'yicha ikkinchi tajriba seriyasida bioaktiv shisha bilan tish pastasi suspenziyasi har kuni 90 kun davomida o'rtacha og'irligi 125-145 g bo'lgan 60 oq kalamushga intragastral yuborildi. Barcha o'rganilgan hayvonlar 10 kalamushdan iborat 4 guruhga bo'lingan. har biri: hayvonlar 1- guruhga 50 mg/kg dozada tish pastasi suspenziyasi berildi; 2-guruh 500 mg/kg dozada suspenziya oldi; 3-guruh 1000 mg/kg dozada suspenziya berildi; 4-guruh har kuni suv oladigan nazorat guruhi edi.

Zaharlanish ko'rsatkichlari quyidagilardan iborat: o'limning yo'qligi, o'lim vaqti, (agar

o'lim aniqlansa); hayvonlarning xulq-atvori, oziq-ovqat va suv iste'moli, tana vaznining dinamikasi; qonning gematologik va biokimyoviy ko'rsatkichlari; hayvonlar harakatining dinamikasi; reaksiya, nafas olish chastotasi va chuqurligi, mo'yna, terining, shilliq pardalarning holati; najas va boshqalar. Tajriba davomida barcha laboratoriya hayvonlari standart sharoitlarda saqlangan. Barcha tajribalar Eksperimental yoki boshqa ilmiy maqsadlarda foydalaniladigan umurtqali hayvonlarni himoya qilish bo'yicha Yevropa konventsiyasi talablariga muvofiq amalga oshirildi (Strasburg, 1986).

Oxirgi protseduradan bir kun o'tgach, hayvonlarning barcha guruhlaridan dum venasidan qon olindi, so'ngra BS-20S gematologik analizatorida (Mindray, Xitoy), shuningdek, BA-88A biokimyoviy analizatorida biokimyoviy tadqiqotlar o'tkazildi (Mindray, Xitoy).

Tadqiqot natijalari va tahlili. O'tkir toksiklikni o'rganish natijalari barcha o'rganilgan dozalarda 14 kun davomida biologik faol shisha bilan tish pastasi suspenziyasining oshqozoniga bir marta yuborilganidan keyin hayvonlarning barcha guruhlarida o'lim yo'qligini ko'rsatdi. Barcha guruhlardagi tajriba hayvonlarining faolligi fiziologik darajada saqlangan, harakatlarni

Jadval

1% biologik faol shisha qo'shilgan tish pastasining o'tkir toksikligini o'rganish paytida hayvonlarning tana vaznining dinamikasi, $M \pm m$, $n=6$

Hayvonlar guruhlari	Tajriba qilish uchun olingan doza, mg/kg	Hayvonlarning vazni, grammda	
		dastlabki vazn	ikki haftadan keyin
Birinchi	500	140,67 $\pm$ 2,27	157,17 $\pm$ 2,18
Ikkinchi	1000	138,50 $\pm$ 2,69	153,04 $\pm$ 2,39
Uchinchi	2000	135,17 $\pm$ 2,02	151,16 $\pm$ 2,31
To'rtinchi	3000	140,80 $\pm$ 2,14	156,70 $\pm$ 2,67
Beshinchi	4000	134,50 $\pm$ 1,61	153,33 $\pm$ 2,54
Oltinchi	5000	146,33 $\pm$ 1,67	161,83 $\pm$ 2,14

*Izoh. * - tegishli guruhlardagi hayvonlarning tana vazniga nisbatan statistik farqlar.*

muvoqilqlashtirish buzilmagan, terisi toza, tirnash xususiyati va giperemiyasiz, tuklarning rangi o'zgarmagan, sezgirlik mavjud. Tuklarni to'kilishi yoki boshi, tanasi va oyoq-qo'llarining boshqa shikastlanishi yo'q. Shuningdek, teri parazitlarining izlari topilmadi. Ko'z va burunning shilliq pardalari pushti, shishgan emas va nam. Shuningdek, ekstremitalarning deformatsiyasi yoki shishishi ham yo'q edi. Barcha hayvonlarning tishlari saqlanib qolgan, og'iz bo'shlig'ining shilliq qavati och pushti, ko'rinadigan o'zgarishlarsiz. Oziq-ovqat iste'moli normal edi va ichak harakatlari mos ravishda muntazam edi. Tadqiqotlar o'rganilayotgan preparatning turli dozalarini olgan hayvonlar va platsebo olgan nazorat hayvonlari o'rtasida tana vazni va bo'yidagi statistik jihatdan sezilarli farqlarni aniqlamadi; barcha hayvonlar tana vaznining o'rtacha o'sishini ko'rsatdi (jadval).

O'lim holatlari yo'qligi sababli LD50 ni (o'rtacha o'lim dozasi) hisoblash mumkin emas edi. Biologik faol shisha bilan tish pastasining laboratoriya hayvonlariga ta'sirining tabiatiga asoslangan o'tkir toksiklikni o'rganish jarayonida olingan natijalar enteral yuborilganda preparat ichki organlarga toksik ta'sir ko'rsatmaydi degan xulosaga kelishimizga imkon berdi. Surunkali toksiklikni o'rganish, shuningdek, o'rganilayotgan preparatning turli dozalarini olgan hayvonlar va nazorat guruhlaridagi hayvonlar o'rtasida tana vazni dinamikasida statistik jihatdan muhim farqlarni aniqlamadi.

Turli dozalarda bioaktiv shisha bilan tish pastasi suspenziyasidan 3 oylik foydalanishdan keyin laboratoriya hayvonlarining qonini tahlil qilish ham qon zardobining biokimyoviy va gematologik xususiyatlarida o'zgarishlarni aniqlamadi, bu esa toksik ta'sirning yo'qligini tasdiqlaydi. sinov hayvonlarining tanasi.

Xulosa

Biz biologik faol shisha bilan ishlab chiqarilgan 50-5000 mg/kg dozada hayvonlar organizmiga o'tkir va surunkali tarzda kiritilgan tish pastasi toksik ta'sirga ega emas, bu o'lim, intoksikatsiya belgilarining yo'qligi bilan tasdiqlangan. shuningdek, antropometrik, biokimyoviy, gematologik va patologik ko'rsatkichlarda statistik ahamiyatga ega o'zgarishlarning yo'qligi.

Shunday qilib, material maksimal terapevtik dozadan 100 baravar yuqori dozada ham o'rganilayotgan hayvonlarda zaharlanish yoki o'limga olib kelmasligini hisobga olsak, uni tasniflash bo'yicha IV guruh (past toksiklik) materiallariga kiritish mumkin. moddalarning toksikligi darajasi.

Литература

1. Акбаров А.Н., Зиядуллаева Н.С. Сравнительная оценка новых остеопластических материалов по результатам изучения острой токсичности // Re-Health J. – 2021. – Т. 2, №10. – Р. 203-208.
2. Акбаров А.Н., Зиядуллаева Н.С., Хабилов Б.Н. Гематологические показатели экспериментального изучения хронической токсичности отечественного пастообразного композита // Stomatologiya. – 2020. – №1-2. – С. 10-12.
3. Акбаров А.Н., Туляганов Д.У., Зиядуллаева Н.С. Применение инновационных технологий в реконструктивной хирургической стоматологии. – Ташкент, 2022.
4. Миронов А.Н. Руководство по проведению доклинических исследований лекарственных средств. – Ч 1. – М.: Гриф и К, 2012. – 944 с.
5. Akbarov A.N., Ziyadullaeva N.S. Comparative evaluation of new osteoplastic materials based on the results of acute toxicity studies // Мед. журн. Узбекистана. – 2021. – №2. – С. 29-34.
6. Khakimov Z.Z., Babazhanov A.U., Rakhmanov A.Kh. et al. Study of the Influence of a New Phytocomposition on Various Phases of Aseptic Inflammation // Adv. Biol. Res. – 2023. – Vol. 4, №1. – P. 25-30. doi: 10.26855/abr.2023.06.005.
7. Khakimov Z.Z., Rakhmanov A.Kh., Babazhanov A.U. et al. Study of Anti-Inflammatory Activity "Dorusim" // Amer. J. Med. Med. Sci. – 2023. – Vol. 13, №5. – P. 708-712. doi: 10.59.

Цель: экспериментальное изучение безопасности и эффективности биологически активных стеклосберегающих зубных паст.

Материал и методы: была разработана локальная лечебно-профилактическая зубная паста на основе биоактивного стекла, которая содержит неактивные компоненты, входящие в состав зубных паст: химически осажденный мел (или карбонат кальция), ксантановую камедь, натриевую соль (карбоксиметилцеллюлозу), лаурилсульфат натрия, дистиллированный глицерин, глицерофосфат кальция, нипазол, нипагин, укрепляющий агент, дистиллированную воду. Изучение безопасности зубной пасты проводилось на лабораторных животных. **Результаты:** изготовленная зубная паста с биологически активным стеклом при остром и хроническом введении животным в дозах 50-5000 мг/кг не оказала токсического действия, что подтверждается отсутствием признаков интоксикации и летальности, а также отсутствием статистически значимых изменений антропометрических, биохимических, гематологических и патологических показателей. **Выводы:** учитывая, что материал не вызывает токсичности или гибели подопытных животных даже в дозах, в 100 раз превышающих максимальную терапевтическую дозу, его можно отнести к материалам IV группы (малотоксичные).

Ключевые слова: разработка зубной пасты, исследования острой токсичности, исследования хронической токсичности, доклинические исследования.

Maqsad: biologik faol shisha saqlaydigan tish pastalarining xavfsizligi va samaradorligini eksperimental o'rganish. **Material va usullar:** bioaktiv shisha asosidagi mahalliy terapevtik va profilaktik tish pastasi ishlab chiqilgan bo'lib, unda tish pastalarining tarkibiga kiruvchi faol bo'lmagan komponentlar mavjud: kimyoviy cho'kma bo'r (yoki kaltsiy karbonat), ksantan saqichlari, natriy tuzi (karboksimetilseluloza), natriy lauril sulfat, distillangan glyukselin, glyukoli, distillangan. nipazol, nipagin, mustahkamlovchi vosita, distillangan suv. Tish pastalarining xavfsizligi laboratoriya hayvonlarida o'rganildi. **Natijalar:** biologik faol shisha bilan ishlab chiqarilgan tish pastasi hayvonlarga 50-5000 mg / kg dozada o'tkir va surunkali qo'llanilganda tok-

sik ta'sir ko'rsatmadi, bu intoksikatsiya va o'lim belgilarining yo'qligi, shuningdek, antropometrik, biokimyoviy, patologik va gematologik parametrlarda statistik ahamiyatga ega o'zgarishlarning yo'qligi bilan tasdiqlanadi. **Xulosa:** material maksimal terapevtik dozadan 100 baravar yuqori dozalarda ham tajriba hayvonlarida toksiklik yoki o'limga olib kelmasligini hisobga olsak, uni IV guruh materialiga (past toksiklik) kiritish mumkin.

Kalit so'zlar: tish pastasini ishlab chiqish, o'tkir toksiklikni o'rganish, surunkali toksiklikni o'rganish, preklinik tadqiqotlar.

Objective: experimental study of the safety and efficacy of biologically active glass-saving toothpastes. **Material and methods:** a local therapeutic and prophylactic toothpaste based on bioactive glass was developed, which contains inactive components included in toothpastes: chemically precipitated chalk (or calcium carbonate), xanthan gum, sodium salt (carboxymethylcellulose), sodium lauryl sulfate, distilled glycerin, calcium glycerophosphate, nipazole, nipagin, a strengthening agent, distilled water. The safety of the toothpaste was studied on laboratory animals. **Results:** the manufactured toothpaste with biologically active glass did not have a toxic effect upon acute and chronic administration to animals at doses of 50-5000 mg/kg, which is confirmed by the absence of signs of intoxication and mortality, as well as the absence of statistically significant changes in anthropometric, biochemical, hematological and pathological indicators. **Conclusions:** given that the material does not cause toxicity or death of experimental animals even at doses 100 times higher than the maximum therapeutic dose, it can be classified as a material of group IV (low toxicity).

Key words: toothpaste development, acute toxicity studies, chronic toxicity studies, preclinical studies.